

Причинок до галицько-руської бібліографії 1848—1849 р.

В січні с. р. збогатила ся бібліотека нашого товариства цінним набутком. Від спадкоємців пок. Остермана, бувшого цк. старости станіславівського, закуплено всі папери, які лишили ся по нім, а власне:

а) Власноручні записки пок. Остермана, писані ним рівночасно з описуваними подіями. Є се три грубезні томи in folio, 2250 сторін мікроскопійно дрібного письма. Записки тягнуть ся від початку 30-тих років до 1884 р., переважно складають ся з виписок із ріжних газет та брошур, та декуди, особливо в першій томі, є копії деяких цінних документів і власні спомини пок. Остермана, особливо з памятих літ 1846, 1848, 1849.

б) Спора пачка рукописних документів та записок, особливо з часів перед 1848 роком.

в) Значне число друків: циркулярів, розпоряджень, плякатів, брошур, старих банкнотів і т. и. Маючи надію опублікувати в виданнях нашого товариства з тих паперів усе, що може кинути деяке світло на історію нашого краю, ми поки що подаємо звістку про деякі друки, що знаходять ся між тими паперами і збогачують нашу бібліографію в порівнаню з тим матеріялом, який зібрав у своїй Бібліографії д. Ів. Левицький. Таких друків ми найшли 10 і подаємо тут їх титули і зміст або й повний текст деяких.

1848 р.

1. (W nedostatku ruskich typow [sic! зам. typow]). Wszecznostni Otcy i lubeznaja bratia Rusyny okruha Stanisławowsko-ho, o hospod'i radowatysia! Є се запросини на руський нар. фестин д. 30 мая 1848 р., надруковані мною з рукопису в „Житю і Слові“ 1897 р., ч. VI, 119—120 в статі пз. Руський фестин у Станиславові д. 30 мая, та без кінця. Кінцевий уступ, якого не було в переданім мені рукописі, в друку виглядає ось як:

„Dla toho za przykładom bratuj naszych u Lwowi i innych okruhach Halicii żyjucznych postanowylismo zaprosyty Was, czestnii Otcy i lubeznaja Bratija, abyste raczyły na deń 30 maja r. b. nowoho styla do mista Stanisławowa sobratysia i festyn toj narodowyj nasz ruskij prysustwom Waszym pocztyty. Ażeby toj uroczystosty nadaty lipotu

i torżestwennost', jaka prystoit naszomu oteczezwolubiju, i zachowaty jednomyslije i porjadok, prosym zastosowaty sia do programu, kotryj Wam pryłuczajem. S namy Boh! Łaska i mir Hospoda i Boha naj bude s duchom Waszym Bratije. — W Stanisławowi, dnia 16. maja 1848. Ks. Stefan Ilnicki, Kanonik hon. Kap. Metrop. Lwowskoj. Ks. Petr Szankowski. Ks. Hryhoryj Szaszkiewicz. Ks. Mychail Kozanowycz. Ks. Theodor Nestajko. Ks. Jakow Roszkiewicz. Ks. Joan Kropiwnicki. Ks. Dyonizy Buraczynski. Ks. Jarosław Głowacki. Ks. Wasyły Głowacki. Ks. Michail Tychowicz. Ks. Efrem Gliński. Ks. Petr Celewicz. Eustachy Prokopczyc. Bazyłyj Neronowicz. Julian Błonski. Simeon Kluczenko. Jozeph Kropiwnicki. Antoni Botwinski. J. Piszeliński. Jan Dutkiewicz. Onufry Kopanicki.

Друковано на першій стороні великого аркуша сірого паперу формату folio. Друга стор. порожна. На третій і четвертій стор. містить ся:

Program sobranija do uroczystosty narodowej ruskoj w Stanisławowi na dniu 30 maja 1848.

Сей „Програм“ надрукований в „Житю і Слові“ loc. cit. Місця друку не подано.

2. Овѣщеніе. В низу: ВЪ ЛЬВОВѢ ДНА 4. ЖОВТНА 1848 года. Гаммерстейнъ генералъ командирюцій. (Відозва про зложенє оружя до цк. „цейггаузу“, надрукована на піваркуши звичайного формату. На другім піваркуши та сама відозва по німецьки: „Kundmachung“, та без дати і з підписом: Hammerstein, Feldmarschall-Lieutenant Comandirender General in Galizien. Оба тексти надруковані з одного боку аркуша, другий порожний, значить, се плякат призначений до наліпленя).

3. Okolnyk do wsich zwerchnostey miestewych y hromad. (На горі: Nro 3108. В низу підпис): Od cis. korol. Cyrkułu Stanisław, dnia 20 maja 1848. Neusser. Друковано на піваркуши сірого паперу переломанім здовж на половину; на другій половині, на ліво, на тій самій стороні піваркуша надруковано німецький текст: Nro 3108. Cirkulare-An sämtliche Orts-obrigkeiten und Gemeinden. В низу підпис: Vom k. k. Kreis-амте, Stanislawow den 20 Mai 1848. Neusser. Подаємо тут увесь руський текст сего інтересного документу:

„Jest' tu w Hałycy zbor czyli cziest' luděj¹⁾), kotora wolnostěj konstytucyow krajowy nadanych łysz do toho używaje, aby tym widważniszcze i diystwytelniszcze na obwałenyje stojaszczoho poriadku

¹⁾ В нім. eine Partei.

d'łaty; a zahranyczni prychozni¹⁾, ponewaž ym buntownyczi pere-werty²⁾ albo pryrodow sia stały, albo prelest'iamy³⁾ toho stononyctwa zvedeni, popłatyły welykodusznost' y blahoserdyje, kotorymy byly pryjat'i nayhanebniyszow newd'iacznostew — poneže ony zlu-czywsia z tutejšzymy buntownykamy, miszczan y selan protywo cisarskaho Riadu podburyty, onych do neposluszenstwa protywo ustawam y ukazam⁴⁾ włastěj, ba nawet do gwałtownoho opyranyja sia protywo onym pobudyty starajut sia, y w swojej bezlycznocy tak daleko postupajut, že protywo uriadnykam cisarskiem w wypolnenyju ych powynnostey z poruhanyjem i buntownyczym pryreczenyjem⁵⁾ wystupajut — obezpečajuszczesia na tuju podporu, ktoru ym pošlidok typografy yły drukarniw⁶⁾ podaje, kotory lysze z chyły y oczernenyja Riadu y tohož pidručnych swoje zloczestywe bytije prodowžaiet.

„Tomožto pohubytelnemu d'ijaniju dalsze neczynne prydywlatysia, nebyłoby welykodusznostew y blahoserdijem: byłoby toje słabostew, byłoby to zdradow na obowiazku, po kotorym własty o utrymanyju wselennaho⁷⁾ pokoju i poriadku staratysia powynny, y koždy obywatel takowych w dokonanyju toho zamiru podpyraty obowiazany jest.

„Wzywajut sia ubo wskutok vysokaho ukazu Predstojatelstwa krajowoho gubernijalneho z dnia 18-toho misiacia l. 6545 wsy zwernosty mistcewyji y wsi hromady, na tych buntu honyteliw⁸⁾ baczne uwažaty — a kromi toho ym y hromadam nakazuje sia, aby koždoho, kotoryjby pokusyłsia własty riadu y ych pidručnych chyłyty, narod do neposluszenstwa protywo ukazam prawnych włastey, do newykonyanja otrymanych rozkazow podburowaty albo wzywaty, albo do buntu protywo cisarsko-austriyskaho Riadu zwodyty, y do uczastija na zamirenom obwałeniju teperisznoho poriadku pryłudžuwaty, bez prowołoki pryaresztowaty i do cyrkułu odstawyty.

„Hromadam sia ale osoblywe nakazuje, ažeby sia nikto pod nayostriyszow karow prawnom ne odwažył, takowoho pryaresztowanoho na t'ili krywdyty, albo biykwow znewažyty.

4. Okoľnyk do wsich zwernostej mistcewych, parafialnych uriadow y hromad. Над сим титулом цїсарський орел, а висше з лївого боку Nro 694. Піваркуш сїрого паперу, друковано тїлько по одній сторонї, нїмецького тексту нема. Текст ось який:

1) die Emigranten; 2) das revolutionäre Wühlen 3) Lockungen
4) Anordnungen 5) Protesten 6) Auswurf der Presse 7) öffentlichen
8) Umsturz-Partei.

„Na wozwanyje Lwowskoji Rady narodowoji zatrudniajutsia Rady obwodowi (polski) postawlenyjem sudijow pokojnych i polubownych, kotorych zamir maje buty, prywatni spory prawni zhodew (sic!) załahodźuwaty, albo, ježeli by to sia neudało, wyrokamy kompromissovymy (polubownymy) za zreczenijem sia pomoszczy uradowoho sudyji zahłajuwaty.

„Dla toho to Magistraty, zwerchnosty miscewi i hromady w skutok vysokoho ukazu pretsidatelstwa krajowoho z dnia 21 Julija t. r. L. 10141 na toje wtrucuwanje sia prywatnoho zbyhowyska „rada narodowa“ do zawiduwanji sprawedlywosty uwaźnymy sia czyniut, i pe-resterihaiut sia od uczestnictwa na těj bezprawnosty.

„Administracyja krajowa nemože toje dopustyty, ażeby storonom spereczajuszczym, ym przednałężne (sic!) prawo sobi na koždyj wipadok polubnych sudyjow wybyraty i hodytysia, postawlenyjem sudyjow polubownych prypysanych ubłyženne buło, i administracyja tym mense na toje zizwołyty može, aby nowyj od nepowołanych osob prywłaszczajuszczym sposobom postawlenny instytut prawnosty sudyjow pokojnych woznosyłsia.

„Wsy tyji, kotori by sobi pozwołyły, jakowyjs sudyji uriad jako własty z doruczenyja zbihowyska „rady narodowoji“ wykonowuwaty (sic!), popadut kari.

„Storony, osoblywe ale hromady bacznymy sia czyniat, že ony самы sobi wynny budut, koły kierujuszczym sudyjom od riadu nepostanowlennym w zhody sia zapustiat, kotorych waźnist' prawna ne bude uznana.

„Od cis. kr. Cyrkułu. Stanisław, dnia 30 Julija 1848. Neusser.

5. Okolnik. Do wsich zwerchnostey miscewych u Hromad. Над сим: Nro 811. Піваркуш синяво-сірого паперу, друковано в три шпальти: на ліво німецький текст: Circularé. An sämtliche Ortsobrigkeiten und Gemeinden, — в середині польський: Cirkularz. Do wszystkich Dominiów i Gromad. Пригадує окружник з 20 мая, наведений више під 3, майже такими самими словами, тільки коротше. В низу: Od cis. korol. Cyrkułu. Stanisław, dnia 15 Łystop. 1848. Neusser.

6. Widozwa do bratej miszczaniw, selaniw i żydiw. Друкована на одній стороні аркуша, в одну широку шпальту. На ліво був польський текст, та він відрізаний так що лишило ся на краях ледво по кілька букв. Підпису ані дати ані місяця друку нема. Є се передвиборчий поклик, виданий мабуть в червню 1848 р, і то, судячи по мові, в Станіславові. Поклик напи-

саний в польськїм дусї, проти урядникїв. Приводимо його текст в цїлости :

„Bratia! Wżeśty чуły moi bratia, że Najjańsijszy Monarcha nadau nam konstytucyju, to ie takie prawo, że nam wilno o naszych potrzebach radyty, że nam wilno wyberaty deputowanych czyli plenipotentiw, a szczo toi deputowani na sobranu skażut i uradiat, toje bude prawom dla wsich. Majete teper bratia wyberaty deputowanych, koły? bude wam hołoszeno. Patent konstytucyjnyj rozkazuje: że kto ma je 24 lit, ne je w indygacyi, ani kryminalnoj, ani politycznoj, ani ne je sudżeny za jaku pakist', kto wid 6 misiaciw pryńajmij w tim misce meszkaje, a kotryi ne je ani najmytom, ani z kasy brackoi lub ynszoi ne bere zapomohu, toj ma je prawo wyberaty Deputowanoho. Ne bude to depytowani hromadzki, szczo neraz z suplikou hromadzkoj widoptaui nohy do Cyrkułu, a jak z niczém pryjszow, tak z niczém pizow! O nie! Deputowanyj w konstytucyi, to je ciła hromada! Deputowanyj może nastawaty, aby denekotryi podatki tiażkii umenszeno, abo zneseno, naprykład akcyzu, aby sil buła tańsza, aby kożdomu, kotryj schocze, wilno było tiutiun sadyty, samomu kuryty i prodawaty tak, jak teper prodaje pszenyciu, żyto, aby wam ani wasz pan, a teper was susid, ani Cyrkuł ne nakiedau wijta, aby dityi waszych ne tak bahato i na czas korotszyj do wojakiw brały, aby dityi Waszii zabrani w rekruty ne szły na konec świta na czużynu, ale aby Was, waszyje życie, waszyi chaty i wasze obijście hruďmy swojemi boronyły, słowom deputowani waszi majut na sejmi staratysia, aby wsio, szczo wam dolehaje, ustupyło, a wsio, szczo wam potribne, nastupyło. Toje wsio majut deputowani na sejmi czynyty! Wydyte bratia, że na toje potreba hołowy, poctywosty i lubwy chrystyjańskoj, a nasampered tiji lude majut buty deputowanymi, szczo sami podatki opłaczujuť, rekruty dajuť i ynczi tak monarchiczni jak dominikalni dwyhajut tiehari lub wid nynisznoho dnia dwyhaty budut, jak naprykład waszoho doteperisznoho pana dity budut tak dobre wojakamy, jak dityi waszi. Kotryj tych tiehariw ne dwyhaje, czyż może win proti tomu powstawaty, szczo ho ne dolehaje? Chtoż, skažit bratia, takich tiehariw ne dwyhaje? Uridnyk płatnyj! Win bere z kasy pensyju, z naszych podatkiw zberajuť sia w kasi hroszi, im bilsze podatkiw, tém bilsze hroszyj w kasi cyrkularnoj, im bilsze hroszy w kasi cyrkularnoj, tém bilsza pensyja uridnika. Uridnyk z kasy płaczenyj, choć by buw mudrym i poctywym czołowikom, bude zawsze na toje powstawaty, aby podatki były jak najbilszi, bo jak mali podatki, to menszy hroszyj w kasi cyrkularnoj, a im mensze hroszyj w kasi, to men-

sza musyt buty pensyja, a uridnyk toho ne chce. A do toho uridnyk czuzostoronny, szczo tylko za pensiw do naszoho kraju prycho- dyt, ne umijuszcy ani po polskie ani po ruskie, ani sia z wamy roz- mowyty, ani waszych potrib, jako neswojak wyrozumity ne može. Gazda sam znaje najlipsze, szczo dla hromady potreba. Dla toho bra- tia moi wyberajte na deputowanych waszych, mudrych świaszczenny- kiw, mudrych, poctywych i Boha myłujuszcyh paniw selskich, a te- per waszych susidiw, takož zacnych pocesoriw, sprawedlywych i ludz- kich mandatoriw, poctywych arendariw, kupciw, słowom odnym ludyj piśmennyh, Bohu i ludiom myłych, bo poctywisť, retelnisť, lubwa chrystyjańska z mudrotow i rozumom złuczena ne dadut nikomu uczy- nyty krywdy. Spytajte protoje starszych z hromady o radu, ony rozu- mom i doświcedzeniom oświtiet was, kto waszoi ufnosty hoden, bo pa- mietajte szcze raz, że deputowani waszi budut nadawaty prawo dla wsioho myru. A kołybyšte ne znały meży wamy czołowika pyśmen- noho, szczo by hoden buw waszoi ufnosty, to wyberajte z pomeży šelaniw mudroho, retelnoho, prawolubnoho i sumlinnoho czołowika, a takij deputowanyj bude lipsze praw waszych boronyty, niź jakiej czuzostoronnyj, a do toho z waszych podatkiw płatnyj. Majete szcze toje znaty, że koždyi Deputowanyj, kotryj pide do Widnia na sejm, (bo sejm maje sym razem buty w Widni ze wsish prowincyj austry- jackoho kraju) distany hroszy na dorohu do Widnie, i dwista rynskich sryblom szczo misiać na žytie tak dowho, jak dowho budut Deputo- wani razem w Widni zibrani. Ne lipszež szczo by tiji hroszi distaly sia komu z hromady, jak czuzostoronnomu, kotryj naprotiw wam, napro- tiw dobru hromady dilaty i widzywatisia musyt. Woźmit tuju besidu do waszoho sercia bratia selany, prosit, naj znyjde Duch Światyj na Was i Wam wkaže, koho majete na deputowanoho oberaty. Pamie- tajte na toje, że dity waszi budut was wyklynaty, jak lychech. ludy i bez hluzdiw na deputowanych wyberete, bo lychey deputowanyj zopropastyt wasze dobro, a dobry, poctywy i mudryj deputowanyj hołosom swoim dokaže, że wam bude lipsze na świti!

7. Провизоричное распоряженіе противъ злоупотребленія печати. [Provisorische Verordnung gegen den Missbrauch der Presse]. В кінці: Въ Вѣднн дна 18-го Мая 1848 года. Тим- часовїи Министри: Пиллерсдорфъ. Гоммардга. Кравскъ. Латѣркъ. Довлагофъ. Баѣмгартенъ. Місця друку не подано, та мабуť дру- ковано у Львові. Є се два аркуші паперу, задруковано 7 не- пагінованих сторін, у дві шпальти, з лїва по нїмецьки а з права по руськи, всего 27 параграфів.

1849 р.

8. Прокламація [Proklamation]. На кінці: Львовъ дна 10 Шндарѣа 1849 года. Гаммерстейнъ, Генералъ отъ Кавалерїи и главнокомандѹюцій въ Галиціи. Друковано на аркуші, з сторони, в дві шпальти, з лѣва по нѣмецьки, з права по руськи. Є се оголошене воєнного стану в Галичині, Буковині і Кракові.

9. Izwischezenie tutejszoj miskej Kommandy. В низу: Stanisławiw, dne 13 Sicznia 1849. Kräutner a Thatenburg, Generał-Major. Друковано на піваркуші синяво-сірого паперу, на однім боці, очевидно плякат. На другім піваркуші, що становить одну цілість з отсим, є те саме по польськи пз. Proklamacya tutejszej Komandatury miejskiej! Оголошує воєнний стан для станіславівського округа і взиває до спокою.

10. О розшыренїи примѣсового (sic!) кѣрса оугорскихъ краѣвыхъ ассигнацій также и на короннїи краи смежнїи съ Оугорщиною. [В горі тільки нѣмецький титул: Nro 10288 Präs. Kreisschreiben des k. k. galizischen Landesguberniums]. В низу підпис: Львовъ дна 22 Августа 2849 (sic!) года. Agenor Graf von Goluchowski, k. k. galizischer Landes-Chef. Друковано на піваркуші, по обох сторонах, у дві шпальти, з права по руськи (мовою дуже зближеною до російської!), з лѣва по нѣмецьки.

На закінченє подаю з того-ж 1849 року ще один друк, хоч і не руський, та важний по троха і до нашої історії того часу. Є се відозва якогось „полковника“ Пйотровского, датована з Сиготу д. 7 січня 1849 р., написана по польськи, видрукувана в Уніварі, призначена до розширення по Галичині і до покликання всіх в ряди малярського повстаня. Вона відбита на піваркуші сірого, бібулястого паперу, по однім боці, дивоглядним правописом, і виглядає ось як:

„Bracia! Juz zdaje sie czas, by zasloną (ktora jakby czarodziej-skom mocom dotychczas oczy Wasze zakrywała) uchylonom zostala. — Przejrzycie! Z owych liberalnych instytucji, wolności osobistej, druku i mowy, tyle razy przyrzeczonej, podpisanej przez samego Cesarza¹⁾, spostrzeżecie: — Zero — Rzond, ktoren na dopiencie swych zbrodniczych celow przeciw ludom, nieszanuje ni praw Boga ni ludzkości, zimnom krwiom poduszczajonc przez swych siepaczy lud wiejski po-

¹⁾ В оригіналі тут стоїть инше слово.

czciwy ale ciemny, przeciw panom i placonc bezwstydnie w oczach całej Europy publicznie za głowe szlacheckom, wygubil 300 familii, rzond mowie, ktoren pozniej w potrzebie przemawiaionc do tegoz samego kraju, wyraza sie „meine liebsten Kinder“, a teraz niezważajonc ni na dawne, ni na nowe prawa robi co mu sie podoba, — Rzond taki nie moze i nie powinien istnie[c]. Godzina juz wybila -- Bracia nasi Wengrzy podali nam renke i ofiarujom swom pomoc, ruszcie sie i pokazcie swiatu, zescie potomki tych samych przodkow waszych, co swiat swym menstwem i wytrwalosciom zdumiewali. Przybywajcie! mamy ju legiony polskie i te juz daly dowody, w kazdej bitwie ze som polskiem. Mnie podpisanego Rzond nominowal komendantem korpusu wzdluz Karpat az do ziemi Siedmiogrodzkiej. — Kazden przybyly na ziemie Wengierskom u pierwszej Wladzy dowie sie o mojej glownej kwaterze, otrzyma ulatwienie dostania sie do Szigethu, gdzie sie o wszystkim dowie. — Kazden przybyly z koniem lub broniom natychmiast zostanie od Rzonda podlug wartosci konia i broni wyplaconym i zold tak jak wszystkie wojksa (sic!) regularne wengierskie od daty wstompienia pobierac bendzie. — Bracia Galicyanie! chociaż niedlugo bawilem w Galicyi, lecz umialem poznac Wasze serca, proste, otwarte do tego stopnia ze z pierwszemi oszustami Europy niecheieliscie, postempowac jak legalnie. — Stosujonc sie tedy do Waszego zwyczaju by wszystko bylo legalnym przybralem sobie tytul komornika, na mocy ktorego podaje do publicznej wiadomosci, iz w imieniu praw Boga ludom nadanych przychodze exekwowac dlug winny naszej Ojczyznie; dlatego przebaczenie ogolne za przeszloc. Wzywam przeto bez rozniczy i excepcyi mieszkancow ziemi Polskiej aby sie z takowom wyplatom spieszyli: rozumiesie mnie jak sie dlug Ojczyzny placi. — Potrzeba nieodzownego dzialania i to natychmiast. — Kazdemu dobremu Polakowi nie jest tajno — a zatem oswiadczam, iz uiszczajoncem sie dlom braterskom z uscisnieniem z serca podamy i loncznie dzialac bendziemy. — Lecz hanba opozniaioncem sie, biada niechentnem a miecz i ogien sprzeciwiajoncem sie zapowiadam!

„Siget d. 7 Stycznia 1849. Kommendant z Karpat korpusu sily zbrojnej polsko-Wengierskiej Polkownik Piotrowski. Odcisniento u Elingera w Ungwarze“.

Сей божевільний панок мабуть і не знав, що в Галичині, особливо в горах, живуть не Поляки а Русини і що його поклик і кінцева дика погроза поставить на ноги всю гірську людність для оборони супроти мадярських нападів. А тимчасом се дійсно стало ся.

Др. Иван Франко.

